

θερώτερον καὶ σαφέστερον, δεδομένου ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐχρησιμοποίει ἡρωϊκὴν ποίησιν παλαιότεραν, τῆς ὁποίας ἐκφράσεις ἀνιχνεύονται σαφῶς εἰς τὰ ἔπη, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Ἴω. Προμποναῖς ἐν «Ἡ Μυκηναϊκὴ ἐπικὴ ποίηση μὲ βάση τὰ Μυκηναϊκὰ κείμενα καὶ τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη», Ἀθήναι 1981.

Μίαν τρίτην παρατήρησιν θὰ εἶχα νὰ κάμω, ὅτι ὁ Ὅμηρος φέρει τὰ διαδραματιζόμενα εἰς τὴν Ἰλιάδα ὡς γινόμενα κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ θεοῦ (Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή) καὶ ὄχι κατὰ λογικὴν ἀνθρωπίνην. Καὶ μίαν τελευταίαν, ὅτι ὁ Ὅμηρος δὲν εἶναι ὁ οἰσοδῆποτε ποιητής, ἀλλὰ ὁ δημιουργὸς νέας θρησκείας καὶ νέας ἀνθρωπίνης τάξεως καὶ νέας νοοτροπίας, δημιουργὸς ἅμα καὶ δημιούργημα τοῦ νέου πνεύματος ποῦ προέκυψεν ἀπὸ τοὺς μακροὺς αἰματηροὺς πολέμους τῶν Νηλεϊδῶν εἰς τὴν Ἰωνίαν. Εἶναι ὄχι μόνον ὁ παιδεύσας τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν, ἀλλὰ καὶ ὁ θεμελιώσας τὸν Πολιτισμὸν μας μὲ ἄμεσον ἐπίδρασιν εἰς τὴν νέαν κοσμοθεωρίαν, τῆς ὁποίας ἐκπρόσωπος εἰς μὲν τὴν φιλοσοφίαν ὑπῆρξεν ὁ Θαλῆς καὶ ὁ Ἀναξίμανδρος, ποῦ ἐθεώρησαν τὸν κόσμον ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τὸν θεόν, εἰς δὲ τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν ὑπὸ μορφὴν κοσμικὴν καὶ ὄχι θεοκρατικὴν ὁ Ἐκαταῖος.

Καὶ ὡς πρὸς τὸ εὑρημα τοῦ Κ. ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐχώρισε τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τὴν ἀνδρείαν διὰ τῆς ἔριδος, ἐφ' ἧς ἠφοδόμησε τὴν Ἰλιάδα, δὲν βλέπω ποῦ ὁ ἔχων τὴν ἐξουσίαν Ἀγαμέμνων ἐστερήθη τῆς ἀνδρείας του, καθὼς ἐπίσης δὲν βλέπω ποῦ ὁ Ἀχιλλεὺς —ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι καθόλου ὑποτελής, ὅπως ἀναφέρεται (σελ. 253)— εἶναι ἐστερημένος ἐξουσίας. Ἦτο ἰσότημος πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους Νέστορα, Ὀδυσσεά κλπ. καὶ ἡ μόνη διαφορὰ τῶν ἦτο ὅτι οὐχὶ «πλειόνεσιν ἀνάσσει» (τὸ μέγεθος τοῦ στρατοῦ).

Παρὰ τὰς παρατηρήσεις αὐτὰς ἡ μελέτη εἶναι ἀξιόλογος καὶ ὀδηγεῖ μεθοδικῶς εἰς τὸν τρόπον ἀναζητήσεως νεωτέρων πολιτιστικῶν στοιχείων ἐμπεπλεγμένων εἰς ποιήματα παλαιότερας ἐποχῆς.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

José Declerck, Constant de Vocht, Jacques Noret, Catalogi Manuscriptorum Graecorum qui, in periodico «Νέος Ἑλληνομνήμων» olim publici iuris facti, adhuc usui sunt Vol. I, Redactie van het Corpus Christianorum, Series Graeca, Leuven, Editions Culture et Civilisation, Bruxelles 1981, σελίδες ἀνατυπωμέναι 566.

Οἱ συντάκται τοῦ ἔργου τούτου συνεργαζόμενοι εἰς τὴν σύνταξιν τῆς Ἑλληνικῆς σειρᾶς τοῦ Corpus Christianorum κατεῖδον τὴν ὀφέλειαν τῆς συγκεντρώσεως τῶν πληροφοριῶν περὶ τῶν εὐρισκομένων κυρίως εἰς τὰς ἐν Ἀθήναις βιβλιοθήκας κωδίκων, πληροφοριῶν αἵτινες εἶναι ἐγκατεσπαμένοι εἰς τοὺς τόμους τοῦ περιοδικοῦ «Νέος Ἑλληνομνήμων» τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ Σπυρίδωνος Λάμπρου ἀπὸ τοῦ τόμου Α' / 1904 ἕως τοῦ τόμου 21 / 1927 καὶ εἰς τὸν τῷ 1930 δημοσιευθέντα γενικὸν πίνακα ἐπιμελεία τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀειμνήστου Λίνας Τσαλδάρη καὶ τῶν μαθητῶν του. Οἱ ἀνωτέρω τόμοι σπανίως εἶναι πλήρεις εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῆς Δύσεως, οἱ δὲ ἐρευνηταὶ εὐρίσκονται οὕτω πρὸ δυσχερειῶν, τὰς ὁποίας θεραπεύει ἡ παρούσα ἐκδοσις. Εἰς τὸν ἐν τίτλῳ I τόμον περιέχονται αἱ πληροφορίαι περὶ τῶν κωδίκων τῶν τόμων

A/1904 μέχρι 8/1911, οί δε έκδοθησόμενοι έν συνεχεία, II τούς κώδικας τών τόμων 9/1912 μέχρι 21/1927 και III τόν γενικόν πίνακα τοῦ 1930 και συγχρόνως πληροφορίας συμπληρωματικάς, έκ πολλῶν πηγῶν συγκεντρωθείσας ὑπό τών συλλογέων, περί κωδίκων παραλειφθέντων κατά τήν σύνταξιν τοῦ γενικοῦ πίνακος. Εἰς τόν τόμον των I οί συντάκται παρέλειψαν νά περιλάβουν 8 καταχωρίσεις κωδίκων συνολικῆς έκτάσεως 48 σελίδων, διὰ τόν λόγον διτι περί τών κωδίκων τούτων ὑπάρχουν νεώτεροι και πληρέστεροι περιγραφαί.

Ἐάν θά ἔπρεπε νά λεχθῆ τι περί τῆς χρησιμότητος τοῦ ἔργου διὰ τούς ἐρευνητάς, θά ὑπομνησθῆ διτι ὁ ἀείμνηστος Λάμπρος, βοηθούμενος ὑπό τοῦ Νίκου Βέη «καί τών ἐκκριτωτέρων τών εἰς τὸ ἔμὸν Πανεπιστημιακὸν φροντιστήριον φοιτῶντων» ἔχων προηγουμένως συντάξει τούς καταλόγους τών κωδίκων τοῦ Ἑλ. Ὁρους καί τών μόνων τῆς Ἐνδρου κατά σύστημα ἄρτιον εἶχεν ἤδη καταδείξει τὴν ἀξίαν τῆς προσφορᾶς του, διότι εἶχεν ὑποδείξει εἰς τούς ἐρευνητάς νέα χειρόγραφα τών συγγραφέων, παρασχὼν οὕτω τὴν δυνατότητα ἀνευρέσεως νέων ποικιλιῶν γραφῆς, δι' ὧν διηκολύθη ἡ βελτίωσις τῆς ἀποκαταστάσεως τών κειμένων. Τὸ 1904 διαθέτων και εὐρὺ ἐπιτελεῖον ἡσκημένων ὑπ' αὐτοῦ φοιτητῶν ἐπεδόθη εἰς τὴν καταγραφὴν τών κωδίκων τών ἀποκειμένων εἰς τὰς ἐν Ἀθήνας και ἀλλαχοῦ βιβλιοθήκας. Ἐκ τοῦ καταγραφέντος ὕλικου διαπιστώνεται ἡ ὑπαρξὶς χειρογράφων μᾶς ἀτελευτήτου σειρᾶς πραγματειῶν ἀπὸ τοῦ 11ου μέχρι 19ου αἰῶνος, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς ὅλα τὰ εἶδη τῆς πνευματικῆς δραστηριότητος και εἰς ὅλας τὰς περιοχὰς τῆς γνώσεως. Πολλάκις ἕκαστος κῶδιξ ἀναλόγως τοῦ μεγέθους του παρουσιάζει συρραφὴν ἑνὸς πλήθους πραγματειῶν, μικρῶν ἢ μεγάλων, χωρὶς αἱ συρραπτόμεναι πραγματεῖαι νά συνδέωνται ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου πρὸς ἀλλήλας. Ὁ Λάμπρος καταγράφων ἕκαστον κώδικα κατ' αὐξοῦντα ἀριθμὸν ἐσημείωνε τὴν ὄλην ἐξ ἧς συνίστατο οὗτος (χαρτῶος, περγαμηνή), τὰς διαστάσεις του, τὴν χρονολογήσιν του κατ' αἰῶνα, τὸ ποσὸν τών περιεχομένων φύλλων και τὴν βιβλιοδετικὴν του κατάστασιν, τὰ ἐλλείποντα φύλλα και τὰς τυχόν φθοράς, ἐνίοτε δὲ και τούς τρόπους γραφῆς, τὰς εἰς τὴν φῶν παρατηρήσεις, ἐπισημειώσεις ἢ διαστίχους προσγραφάς, χρονολογήσεις ἢ και τὰς ἀσχέτους πρὸς τὸ περιεχόμενον σημειώσεις. Εἰς ἕκαστον κώδικα ἀναγράφεται ὁ τοῦ περιεχομένου συγγραφεὺς και ὁ τίτλος τοῦ ἔργου, ὁσάκις δὲ εἶναι ὁ κῶδιξ σύνθετος ἐκ ποικίλου περιεχομένου πραγματειῶν, σημειοῦται ὁ ἀριθμὸς τοῦ φύλλου ἐξ οὗ ἄρχεται ἕκαστη πραγματεῖα και ἡ φράσις δι' ἧς ἄρχεται, ἐνίοτε ἐκτεινομένη εἰς περισσοτέρας σειράς, εἰς τρόπον ὥστε νά δοθῆ εἰκὼν τοῦ περιεχομένου καθὼς ἡ ἀξία αὐτοῦ. Ἐνίοτε δίδεται μικρὸν δεῖγμα και ὅταν πρόκειται περί ἀξιολόγων ποιημάτων, ταῦτα δίδονται και ὀλόκληρα. Οὕτω ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τών στοιχείων, ἐκτιμᾶ τις τὴν ἀξίαν τών πληροφοριῶν τοῦ κωδικοῦ διὰ τὸν ἐρευνητὴν παντὸς εἴδους τών ἀπεράντων περιοχῶν τῆς γνώσεως, τῆς πνευματικῆς δραστηριότητος, τῆς πνευματικῆς στάθμης κάθε ἐποχῆς, τῆς ἱστορίας, και τών ἀνθρωπίνων σχέσεων. Ἐσημείωσα εὐρύτερον τὰ ἀνωτέρω διὰ νά καταδειχθῆ εἰς τούς νεωτέρους Νεοέλληνας ἐρευνητάς ποίαν πηγὴν βοήθειας και ἀναζητήσεων συγγραφικῶν ἀνεξάντλητον δύναται νά εὑρουν εἰς τὰς ἐνδείξεις τοῦ Λάμπρου.

Εἰς τὸν προκείμενον I τόμον ἔχουν συλλεγῆ και καταχωρισθῆ 1) Οἱ 241 κώδικες τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς 2) Οἱ 206 τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἱστορικῆς και Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας 3) ὁ κῶδιξ 1213 τῆς Ἐθν. Βιβλ. Παρισίων XIV αἱ. μετὰ τὰ ἔργα Ν. Καβάσιλα και Δ. Κυδωνῆ 4) Ὁ πορφυροῦς κῶδιξ λειτουργιῶν τῆς παρὰ τὸ Αἴγιον Μονῆς τών Ταξιαρχῶν 5) 80 πατριαρχικά σιγίλλια και 44 μοναστηριακά ἔγγραφα τῆς ἐν

Παρισίους Ἔθν. Βιβλιοθήκης 6) Οἱ 42 κώδικες τοῦ Ν. Πολλάνη 7) Οἱ 56 ἐν Κοζάνη Ἑλληνικοὶ κώδικες 8) Περί τινων Βαρβερίνων κωδίκων 9) τρεῖς κώδικες ἐν Κεφαλληνία 10) Ἡ Παρισινή συλλογὴ σιγιλίων 11) Ὁ Μαρκιανὸς κώδιξ 524 (δυσανάγνωστος, ἐξ ἐννέα τμημάτων συμπετηγμένων, πραγματεῖαι 1-101 καὶ 102-372) 12) Ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Ἑλλ. Κοινότητος Βουδαπέστης καὶ οἱ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ κώδικες 1-10 καὶ 1-15 καὶ ἄλλοι ἀλλαγῶν κώδικες μικρᾶς ἐκτάσεως. Οἱ συντάκται εἶναι ἐνήμεροι πάσης νεωτέρας σχετικῆς ἐρεύνης καὶ σημειοῦν τὰς ἐνδείξεις τῶν συμπληρώσεων ἢ ἐπανεκδόσεων κωδίκων τινῶν.

Οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὰ γράμματα Ἕλληνες ὀφείλουσιν νὰ εἶναι εὐγνώμονες πρὸς τοὺς συντάκτας τοῦ παρόντος ἔργου, ἀφοῦ αὐτοὶ πρὸ πάντων ὠφελοῦνται ἀπὸ τὴν κατὰ πάντα λαμπρὰν αὐτὴν ἐκδοσιν. Τίνος Ἕλληνας ἢ ψυχὴ δὲν θὰ συγκινηθῆ ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς σημειώσεως: «Ἐτοῦτη ἡ Ψαλτικῆ ἡπαρχεῖ εμοῦ τοῦ Ναουμ Ρεον καὶ το ἀφερονο εἰς τὴν βηβληθησκυν εν Πεστη Γρεκον καὶ Βλαχον κυνοτητός τίς 14 φεβρουαρίου τα 1825» ὁπόθεν ἀναβλύζει ἡ φιλοπατρία καὶ ἡ θρησκευτικὴ εὐλάβεια ἐντὸς τοῦ νέφους τῆς ἀγραμματοσύνης ἀνθρώπων ποὺ ζητοῦν νὰ φωτισθοῦν ἀπὸ τὰ ἔξοχα βιβλία τῶν πατέρων των ποὺ ἐμελέτων ὄσον ἡδύναντο.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

Bibliotheca Teubneriana: Longus, Daphnis et Chloe, ed. M.D. Reeve (Λόγγου ποιμενικῶν τῶν κατὰ Δάφνιν καὶ Χλόην).

Τὸ ποιμενικὸν μυθιστόρημα τοῦ Λόγγου εἶχα διαβάσει πρώτην φορὰν ὡς φοιτητῆς καὶ ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἐκεῖνο ποὺ τότε μὲ ἐντυπωσίασε περισσότερο ἀπ' ὅλα ἦτο ὁ πλοῦτος τῶν εἰκόνων καὶ περιγραφῶν. Αὐτὴν τὴν φορὰν ἐκτός ἀπὸ τὰς ἀπαραμύλους ὄντως εἰκόνας του, ἐχάρηκα τὴν ἄμεμπτον ἀττικὴν του διάλεκτον (εἰς μίαν ἐποχὴν ποὺ ἀπέχει κάπου ἐπτὰ αἰῶνας ἀπὸ τοῦς κλασσικοῦς χρόνους), τὸν ἀνεξάντλητον ἐκφραστικὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἀγνήν, ἀνεπιτήδευτον, εἰδυλλιακὴν ζωὴν ποὺ περιγράφει καὶ ποὺ συγκρινομένη μὲ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν τῶν ἐκβιασμῶν, τῆς ἀπάτης, τῆς βίας, τῆς διαφθορᾶς καὶ τοῦ συμφέροντος ὁμοιάζει μὲ χαμένον διὰ παντὸς παράδεισον.

Ἡ πλοκὴ τοῦ ἔργου (ποὺ *mutatis mutandis* ἐνθυμίζει τὸ *Paul et Virginie* τοῦ *Saint-Pierre*, ὁ ὁποῖος εἰς πολλὰ τὸν ἐμιμήθη, δὲν ἔχει τίποτε τὸ ἰδιαιτέρον· ὁ ἀπὸ μηχανῆς θεὸς καὶ αἱ ἀπίθανοι συμπτώσεις λύουσιν ὅλα τὰ δυσεπίλυτα προβλήματα καὶ τὸ τέλος ἔρχεται ὄσο καλύτερα θὰ ἠμποροῦσε νὰ εὐχηθῆ κανεῖς. Τὸ κείμενον ὁμοῦς εἶναι σμιλευμένον λέξιν πρὸς λέξιν· ὅλα δείχνουν πόσον ἀπαιτητικὸς ἦτο ὁ συγγραφεὺς ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν διανοημάτων του. Προσωπικῶς πιστεύω ὅτι εἶναι ἕνας ἀδικημένος καὶ παρημελημένος δημιουργός, ποὺ ἡ ἀξία του (καὶ ὡς ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ ἕνα Γκαῖτε) δὲν ἐξετιμήθη ὄσον ἔπρεπε.

Διὰ νὰ γίνῃ ἀντιληπτὴ ἡ γλωσσοπλαστικὴ του εὐχέρεια, εὐρηματικότης καὶ εὐαισθησία θὰ παραθέσω μερικὰ παραδείγματα:

—...θλίψαι τὰ ἔνοια τῶν βοτρυδίων (2,1,2)

—...ἔδει δὲ οὐκέτι πολυχειρίας... (2,2,4)